

MELITA KNEŽEVIĆ, VEDRANA BARADIĆ***INFORMACIJE O PROVEDENOM
«UPITNIKU O PONAŠANJU U ŠKOLI MEĐU UČENICIMA»**

Nasilje među djecom u školi nesumnjivo je vrlo stara pojava, koju su stručnjaci istraživali na razne načine, uz pomoć raznih metoda. Neki oblici brutalnoga nasilja, koji su se dogodili u školama, ranih devedesetih godina, u nekim evropskim zemljama, pokrenuli su veći broj istraživanja nasilja među djecom u školi. Podaci upućuju na to da nasilje u školama poprima ozbiljnije oblike, te da je prisutnije danas negoli unazad 10 – 15 godina. U Hrvatskoj je, na temelju istraživanja iz lipnja 2003. godine Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, u suradnji s Ministarstvom prosvjete, objavila podatak da je 27% djece u školama gotovo svakodnevno izloženo nekoj vrsti nasilja. Iako bi podaci trebali biti reprezentativni (25 osnovnih škola Hrvatske), vrijedno je saznati kakva je pojavnost nasilja među djecom u pojedinoj školi, te na osnovu tih podataka kreirati kvalitetan program mjera na suzbijanju nasilja, upravo u toj školi.

UVOD

Nakon brojnih kriznih događaja, koji su poput plime zapljusnuli i naše škole, teško da možemo samo odmahnuti rukom i reći da se to događa negdje drugdje, negdje daleko od nas. Zatvaranjem očiju pred problemom ili vjerovanje da se zlostavljanje i nasilničko ponašanje događa u nekom drugom društvu, drugom socijalnom miljeu ili nekom drugom susjedstvu, samo nas udaljava od činjenice da ono postoji, a štedeći sebe od neugodnih sadržaja pogodujemo stvaranju privida «situacije pod kontrolom», koja ne mobilizira na angažman i konkretnu akciju.

Nasilje i nasilničko ponašanje u školama samo je izvedenica rastuće agresivnosti u svim segmentima populacije. Agresivnost, kao «viši rodni pojam», definira se kao svako namjerno nanošenje štete ili povrede nekome ili nečemu, bez obzira je li takva namjera realizirana (Coie i Dogde, 1997.; Žužul, 1989.). Permisivan stav društva prema agresivnosti i njezino pozitivno vrednovanje, kao i izloženost agresivnim modelima ne ostavlja posljedice samo na dijete i njegovu neposrednu okolinu, nego se odražava znatno šire i dugoročnije. Tako postoje podaci koji govore da je agresivno ponašanje u djetinjstvu povezano s kasnijom delikvencijom i kriminalitetom, te oni koji ukazuju na međugeneracijsku stabilnost i prijenos agresivnosti. «Zato agresivnost treba promatrati kao najnegativniji oblik komunikacije ili kao posljedicu nepostojanja komunikacije na svim razinama» (doc. dr. Z. Miliša, Vjesnik, 2004.).

Nasilje među djecom pojava je kada jedno ili više djece uzastopno i namjerno uznemiruje, napada ili ozljeđuje drugo dijete koje se ne može

* Melita Knežević, dipl. psihologije, OŠ «Šimun Kožičić – Benja», Zadar, Vedrana Baradić, dipl.ped., Dom za odgoj djece i mladih, Zadar

obraniti. Iako je nasilje među djecom vrlo stara pojava, problem «nasilnik – Žrtva» sustavno se promatra tek od ranih sedamdesetih godina i to u Skandinaviji (najprije u Švedskoj, pa u Norveškoj, Danskoj i Finskoj). U tim zemljama, riječ koja se koristi za nasilništvo je mobbing (prema izvornoj engleskoj osnovi riječ «mob» obično podrazumijeva veću i anonimnu skupinu ljudi uključenu u zlostavljanje). Paralelno se javlja i riječ bullying (prevedena kod nas kao nasilništvo), koja podrazumijeva situaciju u kojoj jedna osoba zlostavlja drugu, kao i onu u kojoj je skupina odgovorna za zlostavljanje.

Istraživanja pojavnosti nasilništva među djecom u školi rađena su u raznim zemljama Amerike, Evrope i Australije. Rezultati variraju, ali je najznačajniji rezultat da su problemi «nasilnik – žrtva» u osnovnim školama osjetno izraženiji no što se prije pretpostavljalo. Teško je i nemoguće dobiti sveobuhvatne podatke o tom problemu na međunarodnoj razini. Nasilje nije uvijek i svuda jednako definirano, metode prikupljanja podataka su raznolike, pa je nacionalne baze podataka nemoguće komparirati.

Kod nas, u Hrvatskoj, osim pojedinačnih istraživanja ovoga problema u školama, pilot – programa UNICEF-a iz 2003. godine u 3 škole, te istraživanja Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba (lipanj, 2003.), nitko se nije bavio sustavnim proučavanjem toga problema. Noviji, značajniji objavljeni podatak je, upravo, onaj iz Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba, koji pokazuje «najsvežije» stanje bullyinga u osnovnim školama u Hrvatskoj. Međutim, to je samo podatak koji izražava prosječnu pojavnost nasilja među djecom, na uzorku osnovnoškolske populacije. Taj podatak ne može biti reprezentativan za svaku pojedinu osnovnu školu u Hrvatskoj. Iz toga razloga mi smo htjeli pokazati model ispitivanja pojavnosti nasilja među djecom u pojedinoj školi, prikazati rezultate ispitivanja, komparirati ih sa prethodno spomenutim istraživanjem, te ukazati na smjernice djelovanja na sprječavanju i otklanjanju nasilničkoga ponašanja među djecom u konkretnoj školi, koji bi bili autentični baš za tu školu.

Osim toga, smatramo da je dužnost svake osnovne škole da, prije nego počne poduzimati aktivnosti na sprječavanju nasilja među djecom u školi, utvrdi kakva je pojavnost nasilja među djecom u toj školi. Između ostaloga, razlozi zbog kojih se osnovne škole moraju baviti ovom problematikom su sljedeći:

- škola je mjesto gdje je najveća pojavnost nasilja među djecom,
- djelatnici škola svjesno su ili nesvjesno svjedoci sve češćega nasilja među učenicima, a odgovorni su za njegovo sprječavanje, odnosno promptno interveniranje,
- djeca koja su žrtve nasilja ne mogu se sama suprotstaviti nasilju, ali i nasilnici bez naše pomoći ne mogu mijenjati osobine nasilnika,
- sprječavanje nasilja pitanje je poštivanja temeljnih demokratskih prava svakoga pojedinca, pa tako i djeteta, a to je: *da svako dijete mora raspolagati pravom da bude pošteđeno ugnjetavanja i ponovljenoga, namjernoga ponižavanja u školi kao i u društvu u cjelini,*
- Vlada Republike Hrvatske je, na temelju izvješća o sigurnosti u školama, usvojila 10. svibnja 2001. Program mjera za povećanje sigurnosti u školama,

iz čega treba proizlaziti i program mjera na spriječavanju nasilja među djecom u školi,

- Zabrinuo nas je podatak Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba, koji na temelju istraživanja, uz podršku Ministarstva prosvjete i športa, na uzorku od 5000 djece osnovnih škola iz cijele Hrvatske, govori da je 27% djece svakodnevno izloženo nekoj vrsti nasilja od vršnjaka, a riječ je o fizičkom, psihičkom, ekonomskom i verbalnom nasilju.

PROBLEM

1. Kako se učenici osjećaju u školi?
2. Koliko su učenici sigurni na pojedinim mjestima u školi i izvan nje?
3. Kolika je pojavnost nasilja među djecom u školi?
4. Koje oblike nasilja učenici doživljavaju najčešće?
5. Koje oblike nasilja učenici najčešće čine?

METODA

Sudionici

Podaci za ovo ispitivanje prikupljeni su na ukupnom uzorku od 319 učenika (oba spola) svih četvrtih i petih razreda OŠ «Šimun Kožičić – Benja» u Zadru, uključujući i četvrte razrede dviju njezinih područnih škola (Puntamika i Diklo). Iako bi bilo vrijedno saznati o ponašanju učenika u školi cjelokupne populacije, od 1. – 8. razreda, odlučili smo se za učenike četvrtih i petih razreda iz razloga:

1. Postoji namjera kontinuirano provoditi radionice s učenicima istih razreda u cilju spriječavanja nasilja među njima, a tijekom sljedeće školske godine. Kako, za sada, nismo u mogućnosti realizirati radionice iz istoga Programa («Pomoć mladima u spriječavanju nasilja u školi i oko nje») sa svim učenicima dotične škole, a htjeli smo da učinci provedbe Programa spriječavanja nasilja budu mjerljivi, tako smo uzeli u obzir za početno «snimanje» ponašanja među djecom samo one razrede koje ćemo istim mjernim instrumentima podvrgnuti i nakon realizacije Programa.
2. Bilo je vrijedno uočiti u kojoj je mjeri prisutno nasilje među djecom u školi upravo u dobi od 10 i 11 godina (4. i 5. razred), kada se, prema karakteristikama psihofizičkoga razvoja, djeca počinju sve više usmjeravati prema izvanobiteljskoj okolini, odnosno vršnjacima, te kada trebaju pravila ponašanja «vanjskoga svijeta» internalizirati u već usvojena pravila ponašanja iz svoje obitelji.
3. U početku nismo znali kako će učenici prihvatiti anketiranje (razumljivost pitanja, suradnja u anketiranju), pa je bilo bolje odabrati manji uzorak učenika, i to onaj najznačajniji za provedbu daljnjih aktivnosti.

Postupak

Ispitivanje je provedeno u 3. mjesecu 2004. godine (2. polugodište šk. god. 2003/04.), u razdoblju od 2 tjedna. Upitnik je primijenjen grupno, za vrijeme

sata razredništva. Ispitivanje je bilo anonimno, a provele su ga voditeljice Programa.

Uz prethodnu uputu o načinu ispunjavanja Upitnika, ispitivači su još instruirali sve učenike o valjanom načinu ispunjavanja Upitnika, tijekom cijeloga vremena ispitivanja, te pojašnavale pojmove za koje bi djeca tražila objašnjenje. Pritom se strogo pazilo da ispitivači, verbalno ili neverbalno, ne sugeriraju izbor odgovora kod ispitanika.

Instrumenti

Primijenjen je opširniji Upitnik kojim su se ispitivali različiti oblici nasilja među djecom. Upitnik je, u stvari, nešto izmijenjena verzija Upitnika kojega je koristila Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba u svom istraživanju na uzorku od 5000 djece, u 25 osnovnih škola iz cijele Hrvatske, u lipnju 2003. Tako su se naši rezultati mogli komparirati s rezultatima Hrvatske, s obzirom da učenici OŠ «Šimun Kožičić – Benja» nisu sudjelovali u tom istraživanju.

Naša verzija Upitnika o ponašanju sadržavala je, u početnom dijelu, pitanja koja su se odnosila na neke opće podatke o obrazovnom i obiteljskom statusu ispitanika, te još neke anamnestičke podatke, a u svrhu upotrebe za daljnje statističke analize. Nakon toga, postavljena su pitanja o njihovoj procjeni osjećaja općega stanja u školskoj sredini, te njihovoj percepciji prihvaćenosti u školi. Slijedi pitanje o njihovom osjećaju sigurnosti na pojedinim mjestima u školi, oko nje i kod kuće.

Zatim dolazi najvažniji dio Upitnika koji ispituje koliko često su djeca doživjela svaki od 11 navedenih oblika nasilja (fizičko, psihičko, verbalno, seksualno, ekonomsko i emocionalno nasilništvo), a mogli su izabrati za svaki oblik nasilja jednu od 3 kategorije učestalosti pojavljivanja: skoro svaki dan, rijetko ili ponekad, nikad.

Poslije se pojavljuje pitanje kojim se ispituje, suprotno doživljaju nasilja, koliko često djeca naprave neki od 11 navedenih oblika nasilja – znači iz pozicije subjekta kao vršitelja nasilja. Također su, kao u prethodno opisanom pitanju, ponuđene 3 kategorije učestalosti pojavljivanja: skoro svaki dan, rijetko ili ponekad, nikad.

U Upitniku o ponašanju u školi nalaze se još 4 pitanja s ponuđenim odgovorima, koja ispituju strategije suočavanja s doživljenim nasiljem, te učeničku percepciju učinkovitosti izabranih oblika suočavanja.

Na sva pitanja u Upitniku ispitanici su odgovarali stavljanjem križića u rubriku pored izabranoga odgovora od svih ponuđenih. Tako učenici nisu morali ništa pisati, pa nisu ni imali bojazan da će ispitivači, po rukopisu, moći identificirati tko je poimenice ispunio Upitnik. Također, primjena Upitnika je na taj način

bila olakšana, kao i sama obrada podataka, a odgovori ispitanika nikako nisu mogli narušiti objektivnost u obradi podataka.

Naposlijetku, cijelom Upitniku o ponašanju dodana su još 2 upitnika, u cilju utvrđivanja kvalitete odnosa između učestalosti pojavljivanja nasilja kod nekog učenika i zadovoljstva sa svojom obitelji, te sa razinom samopoštovanja. Za to su upotrijebljeni:

- Upitnik zadovoljstva sa svojom obitelji
- Coopersmith-ov upitnik samopoštovanja.

REZULTATI I DISKUSIJA

Od svih analiza koje su se mogle realizirati, za ovo istraživanje odlučili smo se za nekoliko najvažnijih analiza čiji prikaz slijedi tabelarno i grafički.

U *Tablici 1.* prikazani su zbirni podaci koji pokazuju kako se najčešće osjećaju učenici u školi, s obzirom na:

- a) opće stanje
- b) prihvaćenost od ostalih učenika.

Tablica 1. a) Postotak učenika prema kategorijama osjećaja općega stanja u školi

Kategorije osjećaja općega stanja	Postotak od ukupnoga broja učenika
<i>Dobro</i>	80%
<i>Loše</i>	3%
<i>Ni dobro ni loše</i>	14%
<i>Ne znam</i>	3%

Tablica 1. b) Postotak učenika prema kategorijama osjećaja prihvaćenosti od strane ostalih učenika

Kategorije prihvaćenosti	Postotak od ukupnoga broja učenika
<i>Prihvaćeno</i>	84 %
<i>Odbačeno</i>	2 %
<i>Ni jedno ni drugo</i>	7 %
<i>Ne znam</i>	7 %

Iz rezultata u *Tablici 1. a)* i *Tablici 1. b)* vidljivo je da se učenici najčešće osjećaju dobro i prihvaćeno u školi (80% i 84%), što bi moglo značiti da učenici u većini slučajeva mogu ostvariti svoje obrazovne potrebe, potrebe za kvalitetnim druženjem s ostalim učenicima, te potrebe za razvojem svojih interesa, sklonosti i sposobnosti, a da ih pritom nitko u tome ne ometa.

Međutim, postoji i jedan broj učenika koji se osjećaju loše u školi (3%) i jedan broj učenika koji se osjećaju odbačeno (2%). Ako tom broju učenika dodamo i one koji se osjećaju samo djelomično dobro u školi (14%) i broj onih koji se osjećaju djelomično prihvaćeno od ostalih učenika (7%), onda moramo konstatirati da ima učenika kojima u školi nije ugodno, te da moramo znati

otkriti koja se to djeca tako osjećaju, te omogućiti i njima da neometano izraze sve svoje potrebe koje će im omogućiti zdrav psihofizički razvoj.

Dosadašnjom analizom podataka nije bilo moguće otkriti jesu li to učenici «žrtve» ili učenici «nasilnici», jer i jedni i drugi se mogu osjećati loše i neprihvaćeno u školi. U svakom slučaju, moramo biti pripravnici uočiti nezadovoljstvo učenika u školi, te promptno i stručno djelovati.

U *Tablici 2.* prikazani su zbirni podaci o tome koliko se učenici osjećaju sigurno na različitim mjestima u školi i oko nje, te kod kuće. «Sigurno» je značilo da osjećaju da im se na tim mjestima ništa loše ne može dogoditi od strane drugih učenika (bilo vršnjaka, starijih ili mlađih učenika) ili drugih odraslih.

Tablica 2. Postotak učenika s obzirom na osjećaj sigurnosti na različitim mjestima rangirani od mjesta na kojem se osjećaju najsigurnije do mjesta gdje se osjećaju najmanje sigurno

Kategorije sigurnosti mjesta	Nesigurno	Ni sigurno ni nesigurno	Sigurno
<i>1. Kod kuće</i>	4 %	2 %	94 %
<i>2. U učionici</i>	3 %	9 %	88 %
<i>3. U dvorani za tjelesni</i>	6 %	10 %	84 %
<i>4. Na školskom hodniku</i>	6 %	19 %	75 %
<i>5. Na školskom dvorištu</i>	10 %	24 %	66 %
<i>6. U WC-u</i>	16 %	19 %	65 %
<i>7. Na igralištu</i>	12 %	30 %	58 %
<i>8. Na putu do/iz škole</i>	14 %	30 %	56 %

Što vidimo iz Tablice 2.?

- Najveći broj djece osjeća se najsigurnije kod kuće, što je i za očekivati, budući su najzaštićeniji od strane svojih roditelja. Ipak, 4% učenika osjeća se nesigurno kod kuće, za čije razloge možemo samo nagađati – ugroženost od strane braće ili sestara, ugroženost od strane jednoga ili oba roditelja, ili nekoga drugoga s kim žive.
- Drugo mjesto po sigurnosti je učionica, a zatim slijedi dvorana za tjelesni.
- Najmanje sigurno učenici se osjećaju na putu do/iz škole.
- Zaključujemo da se djeca najsigurnije osjećaju na mjestima gdje su pod nadzorom odraslih – kod kuće roditelja, a u školi osoblja škole.
- Sigurnost, da im se ne može ništa loše dogoditi, opada kako se smanjuje mogućnost nadzora i kako se smanjuje prisutnost odraslih na različitim mjestima u školi i oko nje.

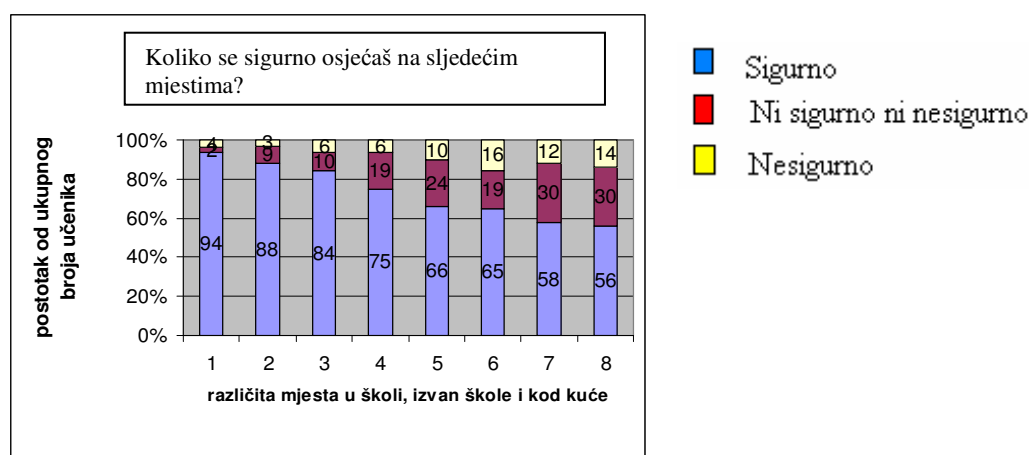
Što nam to govori?

- Treba povećati nadzor nad učenicima u školi i oko nje, u vrijeme kada nisu na nastavi.

- U nadzoru njihova ponašanja trebaju sudjelovati svi djelatnici škole, kao i pomoćno osoblje.
- Predstoji nam edukacija o načinu provođenja nadzora i o načinu promptnoga reagiranja u situacijama sumnje na ugroženost nekoga učenika, kao i situacijama već počinjenoga nasilja.
- Potrebno je organizirati edukaciju svih učenika i njihovih roditelja o načinu suprotstavljanja nasilju i njegovom spriječavanju (predavanja, radionice, tribine, pisani materijali).
- Nastavnici, kao i roditelji, moraju educirati učenike o kulturnom i nenasilnom ponašanju izvan školskoga dvorišta.

Da bismo imali bolji pregled sigurnosti učenika na različitim mjestima unutar i izvan škole, te kod kuće, podatke smo prikazali i grafički (Slika 1.).

SLIKA 1.

Legenda: 1 - kod kuće, 2 – u učionici, 3 – u dvorani za tjelesni, 4 – na školskom hodniku, 5 – na školskom dvorištu, 6 – u WC-u, 7 – na igralištu, 8 – na putu do/iz škole

Pojavnost nasilja među djecom u školi

U Tablici 3. koja slijedi prikazani su zbirni podaci koliko često učenici doživljavaju neki oblik nasilja među njima. Podaci su rangirani od vrste nasilja koje učenici doživljavaju najčešće do vrste nasilja koje učenici doživljavaju najrjeđe.

Tablica 3. Postotak učenika koji doživljavaju različite vrste nasilja prema kategorijama učestalosti pojavljivanja

Vrste nasilja	Skoro svaki dan	Rijetko ili ponekad	Nikad
1. Netko ti je govorio ružne riječi	11 %	48 %	41 %
2. Netko te udario ili gurnuo	10 %	48 %	42 %
3. Netko je govorio drugima ružno o tebi	10 %	42 %	48 %
4. Netko te vrijeđao na ružan način	8 %	37 %	55 %

5. <i>Isključivali su te iz igre ili nisu obraćali pažnju na tebe</i>	6 %	26 %	68 %
6. <i>Netko je tražio tvoj novac na silu</i>	6 %	14 %	80 %
7. <i>Netko ti je prijetio da će ti nešto ružno napraviti</i>	3 %	15 %	82 %
8. <i>Netko je namjerno izgubio ili uništio tvoje stvari</i>	3 %	13 %	84 %
9. <i>Netko te ozlijedio</i>	3 %	12 %	85 %
10. <i>Netko te dodirivao po tijelu na neugodan način</i>	4 %	3 %	93 %
11. <i>Netko te jako istukao</i>	2 %	6 %	92 %

Kako vidimo iz tabelarnoga prikaza, učenici najčešće doživljavaju *da im drugi govore ružne riječi* (11% djece to doživljava svaki dan, a 48% učenika doživljava rijetko ili ponekad).

Odmah iza «ružnih riječi» prema učestalosti pojavljivanja slijedi fizički oblik nasilja – *netko te udario ili gurnuo*, a onda ogovaranje – *netko je govorio drugima ružno o tebi*, pa omalovažavanje – *netko te vrijeđao na ružan način*.

Mogli bismo reći *da je najčešći oblik nasilja među učenicima četvrtih i petih razreda verbalno nasilje* – poruge, ogovaranje, vrijeđanje, omalovažavanje, ali skoro jednako i blaži oblik fizičkoga nasilja – udaranje i guranje.

Najteži oblici nasilja – seksualno nasilje i tuča – najmanje su zastupljeni među učenicima četvrtih i petih razreda. Ipak, ovo su najteži oblici nasilja među djecom, pa 4% onih učenika koji svakodnevno trpe da ih netko dodiruje po tijelu na neugodan način i 2% onih učenika koji svakodnevno trpe da ih netko jako istuče zaslužuju punu pažnju nas odraslih, jer smo jedini koji im mogu pružiti pomoć i zaštitu.

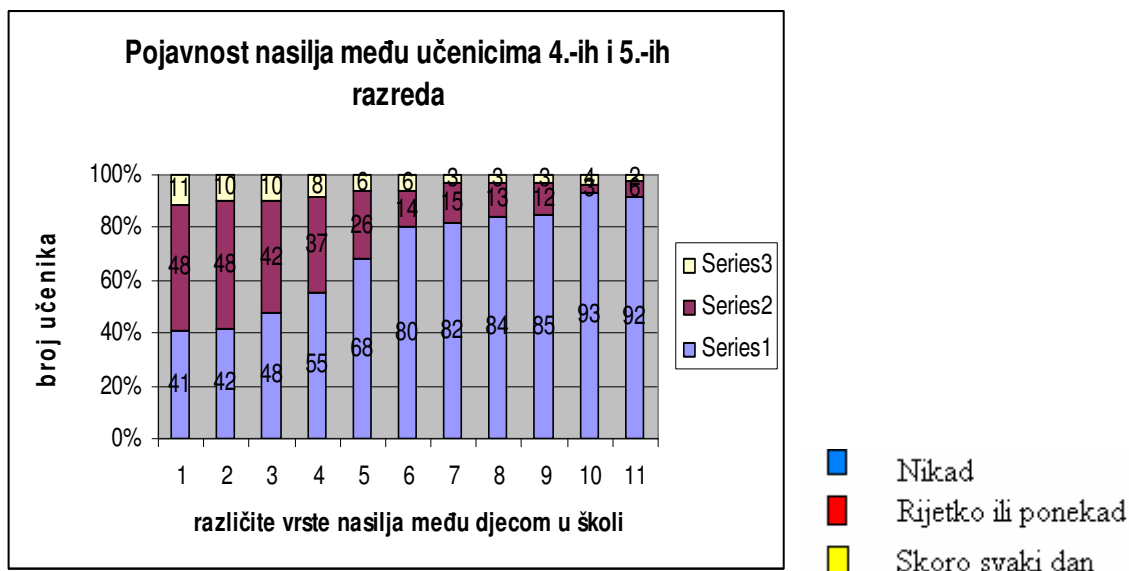
Ako bismo htjeli sumirati podatke iz Tablice 3., onda bismo vidjeli da u prosjeku 6% učenika četvrtih i petih razreda ove škole skoro svaki dan doživljava neki oblik nasilja, a da u prosjeku 24% učenika doživljava rijetko ili ponekad neke oblike nasilja. Dakle, 30% učenika izjavljuje da je bar jednom ili više puta doživjelo neki oblik nasilja u školi.

Kada ove podatke usporedimo s podacima koje je iznijela Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, na temelju istraživanja u lipnju 2003. g., onda vidimo da je broj djece ove škole, koja su svakodnevno izložena nekoj vrsti nasilja, daleko manji nego je to broj iz spomenutoga istraživanja (6% : 27%). Međutim, gotovo jedna trećina učenika doživljava nasilje u bilo kojem obliku, što je velik broj djece, te neobično visok postotak s obzirom na postotak djece koja se osjećaju u školi dobro i prihvaćeno (oko 80% djece se tako osjeća u školi). To može značiti da se oni učenici koji doživljavaju neki oblik nasilja rijetko ili samo ponekad ipak osjećaju u školi dobro, djelomično dobro ili su indiferentni (odgovori «ne znam»). Svakako ne bi bilo u redu da ruganje,

naguravanje, vrijeđanje i sl. postane «normalna svakodnevica» na koju će se djeca naviknuti i više se neće obazirati.

Radi lakšega uvida u pojavnost nasilja među učenicima, učestalost pojavljivanja pojedinih oblika nasilja prikazali smo uz pomoć Slike 2.

SLIKA 2.

Legenda:

- 1 – netko ti je govorio ružne riječi
- 2 – netko te udario ili gurnuo
- 3 – netko je govorio drugima ružno o tebi
- 4 – netko te vrijeđao na ružan način
- 5 – isključivali su te iz igre ili nisu obraćali pažnju na tebe
- 6 – netko je tražio tvoj novac na silu
- 7 – netko ti je prijetio da će ti nešto ružno napraviti
- 8 – netko je namjerno izgubio ili uništio tvoje stvari
- 9 – netko te ozlijedio
- 10 – netko te dodirivao po tijelu na neugodan način
- 11 – netko te jako istukao

Učenici kao vršitelji nasilja

U Tablici 4. prikazano je koliko sami učenici vrše neki oblik nasilja nad drugim učenicima i u kojoj mjeri je to zastupljeno s obzirom na pojedine vrste nasilja.

Tablica 4. Postotak učenika koji vrše neki oblik nasilja prema kategorijama učestalosti vršenja nasilja

Vrste nasilja	Skoro svaki dan	Rijetko ili ponekad	Nikad
1. Govoriš ružne riječi	10 %	42 %	48 %
2. Govoriš ružno o nekome	4 %	36 %	60 %
3. Udariš ili gurneš nekoga	5 %	32 %	63 %

4. Vrijeđaš drugu djecu na ružan način	2 %	22 %	76 %
5. Izbacuješ druge iz igre ili ne obraćaš pažnju na njih	3 %	15 %	82 %
6. Prijetiš drugima	3 %	7 %	90 %
7. Izgubiš ili uništiš tuđe stvari	4 %	5 %	91 %
8. Nekoga ozlijediš	3 %	6 %	91 %
9. Nekoga jako istučeš	3 %	3 %	94 %
10. Dodiruješ nekog po tijelu na neugodan način	3 %	2 %	95 %
11. Tražiš tuđi novac na silu	2 %	2 %	96 %

Kao što je vidljivo iz Tablice 4. učenici četvrtih i petih razreda *najviše govore ružne riječi drugim učenicima* – 10% učenika to radi skoro svaki dan, a 42% učenika to radi rijetko ili ponekad. Slijedi ogovaranje – *govoriš ružno o nekome*, gdje 4% učenika to radi skoro svaki dan, a 36% rijetko ili ponekad.

Ako usporedimo rangirane vrste nasilja koje djeca doživljavaju, s obzirom na učestalost pojavljivanja (Tablica 3.) i rangirane vrste nasilja koje djeca vrše nad drugom djecom (Tablica 4.), onda vidimo da su vrste nasilja koje su rangirane među prva 4 mjesta i u jednoj i drugoj Tablici iste vrijednosti.

Ako za svaki oblik nasilja usporedimo postotak učenika koji doživljavaju takvo nasilje (Tablica 3.) sa postotkom učenika koji ga čine (Tablica 4.), onda vidimo da je, gotovo u svim oblicima nasilja, prisutan veći broj učenika koji doživljavaju takvo nasilje od broja učenika koji isti oblik nasilja vrše. Što bi to moglo značiti? Može značiti da je među učenicima četvrtih i petih razreda ove škole manji broj nasilnika, koji vrše nasilje nad većim brojem djece. Ili, može biti da nasilnici ne doživljavaju sebe uvijek kao nasilnike kada izvrše neki oblik nasilja nad drugim učenikom, pa nasilje niti ne procjenjuju takvim.

ZAKLJUČAK

Iako ne možemo usporediti podatke o pojavnosti nasilja među djecom u školi s drugim školama, jer nisu rađena ili nisu objavljena istraživanja drugih zadarskih škola, mi možemo napraviti osvrt na neka svjetska istraživanja i istraživanje Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba, te konstatirati, da je u odnosu na ta istraživanja, nasilje među djecom u ovoj školi manje zastupljeno.

Postotak učenika koji je uključen u nasilje među djecom, ipak, nije zanemariv, već dapače govori o potrebi djelovanja na suzbijanju i spriječavanju nasilja, na svim razinama društva, počevši od škole i obitelji. Same škole nemaju uvijek dovoljno raspoloživih mogućnosti suprotstaviti se tom problemu. Roditelji, također, nisu uvijek dovoljno osjetljivi za ovu problematiku, a često nisu niti u mogućnosti oduprijeti se destruktivnim, čak i agresivnim, utjecajima društva na njihove obitelji i njihovu djecu.

Stoga smatramo da je svako istraživanje ove problematike dobar početak i temelj za sve druge aktivnosti koje će uslijediti u cilju pomoći mladima da se odupru nasilju nad njima. Na osnovu podataka iz istraživanja o ponašanju učenika u školi možemo stručno i znalački usmjeriti svoje aktivnosti upravo tamo gdje je to potrebno, a rezultati ovoga istraživanja su to i pokazali – pokušati suzbiti svaki oblik nasilja među djecom u školi, a ponajprije odgojno i obrazovno djelovati na sprječavanje verbalnoga oblika nasilja, koji je u ovoj školi više zastupljen u odnosu na druge oblike nasilja.

LITERATURA

Bognar, L.: Osposobljavanje za prevenciju nasilja, transformaciju konflikata i izgradnju mira, Život i škola, broj 1-2/1999.

Olweus, D.: Nasilje među djecom u školi, Školska knjiga, Zagreb, 1998.

Vasta, R. i drugi: Dječja psihologija, Naklada Slap, Jastrebarsko, 1998.

Vulić-Prtorić, A.: Zlostavljanje djece – ekološki pristup, Revija za psihologiju, broj 1-2/1990.

Žužul, M.: Agresivno ponašanje – psihologijska analiza, RZ RK SSOH, Zagreb, 1989.

«Dijete škola obitelj», časopis za odgoj i obrazovanje djece rane školske dobi namijenjen stručnjacima i roditeljima, Udruga roditelja «Korak po korak», broj 8/svibanj 2002., tema broja: Nasilje u školi.

«Nasilje među djecom», Ministarstvo prosvjete i športa, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, ITG d.o.o., 2003.

«Zrno», časopis za obitelj, vrtić i školu, Zrnoprint, Zagreb, broj 55-56/ožujak-travanj 2003., tema broja: Prevencija poremećaja u ponašanju.

SUMMARY

Violence among school children has undoubtedly been occurring for a long time. It has also been examined by many experts in many ways and with many different methods. Some forms of brutal violence that occurred in some European schools in the early nineties have initiated a large number of researches into violence among school children. Results obtained in these studies suggest that violence in schools is getting more and more serious and that it occurs more frequently than it did 10 – 15 years ago. In Croatia, research conducted in June 2003 by the Polyclinic for Protection of Children of the City of Zagreb in cooperation with the Ministry of Education, revealed that 27% of school children are exposed to some form of violence on daily basis. Although these data should be considered representative (they were obtained from 25 Croatian primary schools) it is important to detect the extent of violence among children in individual schools and use those results to create a quality programme of preventive measures in the individual schools.

Primljeno 8. srpnja 2004.